Dinarski krš kroz stoljeća

Environmental Histories of the Dinaric Karst. Ur. Borna Fuerst-Bjeliš, Jelena Mrgić, Hrvoje Petrić, Matija Zorn, Žiga Zwitter. Cham: Springer Nature Switzerland, 2024, 466 str.

Knjiga *Environmental Histories of the Dinaric Karst* najnovija je studija povijesti okoliša, objavljena u drugoj polovici 2024. godine u izdanju Springer biblioteke, a uredili su je Borna Fuerst-Bjeliš, Hrvoje Petrić, Matija Zorn, Jelena Mrgić i Žiga Zwitter. Uz urednike, na knjizi je radio i velik broj autora, njih ukupno 31 iz sedam europskih zemalja i s dvadeset različitih institucija. Cjelokupno djelo promatra dinarski krš kao makroregiju specifičnog okolišnog, ali i povijesno-kulturnog razvoja. Autori istražuju široki prostorni luk od Slovenije, preko Hrvatske, Srbije i BiH, pa sve do Crne Gore, analizirajući međusobne interakcije čovjeka i okoliša na velikom geografskom prostoru i u dugom vremenskom rasponu.

Djelo je podijeljeno u pet većih cjelina. Prva, *Kulturni krajolik*, temelji zaključke na arheološko-botaničkim studijama i praćenju razvoja pejsaža, pri čemu vrlo zanimljivo analizira i utjecaj događaja poput požara na okoliš. U ovom poglavlju nalazi se pet radova: „The Holocene Vegetation and Land-Use History in the Northern Dinaric Karst", „Prehistoric to Medieval Woodland Management and Agriculture in the Westernmost Carpathian Basin and the Surrounding Northern Dinaric Karst", „The Formation of the Kras Landscape from Prehistory to the Early Modern Period", „Landscape Change and Fire Risk in the Croatian Dinaric Karst: Looking Back and Moving Forward", te „Land Use/Land Cover Changes on Croatian Islands Since the Beginning of the Twentieth Century – Drivers and Consequences". Ovakvim radovima cjelina nudi sveobuhvatan pregled dugotrajnog i složenog odnosa između čovjeka i okoliša, spajajući arheološke uvide, prirodoslovne metode i suvremene okolišne izazove u analitičku cjelinu.

Druga cjelina, *Šume*, predstavlja komparativnu analizu procesa krčenja i pošumljavanja, pri čemu propituje tradicionalne oblike upravljanja šumskim resursima. Ovdje se nalaze radovi: „Deforestation and Reforestation Attempts of the Military Frontier's Coastal Dinaric Karst (1762–1881), Croatia", „Afforestation with Non-native *Pinus nigra* in the Karstic Areas of Southwestern Slovenia Since the Mid-Nineteenth Century: Environmental Implications" i „Traditional Management of Forest Resources in Mountain Sites of the Dinaric Transhumance in Montenegro". Radovi u ovoj cjelini ne samo da rasvjetljavaju povijesne dinamike gubitka i obnove šumskog pokrova, već potiču i kritičko promišljanje dugoročnih posljedica čovjekova odnosa prema prirodi te održivosti suvremenih šumarskih praksi.

Treća cjelina bavi se poviješću voda i klime na istraživanom prostoru, s naglaskom na infrastrukturu, klimatske promjene i pojave poput suša i poplava. Obuhvaća tri rada: „Scarcity Versus Abundance: A Case Study of the Hardship and Imminent Starvation in the District of Senožeče in 1864 and 1865", „Water Infrastructure in Kras in the Nineteenth Century Between Continuity and Change" te „Climate and Discharge Trends, and Flood Hazard in Slovenia's Dinaric Karst Region Since the Mid-Twentieth Century". Ova cjelina nudi dragocjen povijesni uvid u dinamiku klimatskih ekstrema i vodne infrastrukture, čime doprinosi razumijevanju ranjivosti zajednica u krškim područjima te pruža osnovu za promišljanje održivih odgovora na suvremene klimatske izazove.

Četvrta i posljednja istraživačka cjelina bavi se štetnim djelovanjem na okoliš i njegovom degradacijom, osobito kroz eksploataciju drvnih resursa. Posebno je zanimljivo što se u ovoj cjelini analizira i politička pozadina okolišne degradacije, koja je često bila među glavnim uzrocima okolišnih šteta. U poglavlju se nalaze radovi: „Empire, Extraction, and Externalization. Wood Impregnation in Early Twentieth Century Bosnia and Herzegovina and Its Precarious Legacy", „Examples of Human Disturbances in the Dinaric Karst Landscape Since the Early Twentieth Century: A Case Study of Bela Krajina" i „From Karstology to War Crimes: Third Reich's Military and Scientific Exploitation of the Dinaric Karst". Osim vrijednih ekohistorijskih spoznaja, ova cjelina jasno pokazuje kako degradacija okoliša nije isključivo posljedica prirodnih procesa ili lokalnih potreba, već i političke instrumentalizacije prostora i resursa, čime se otvara prostor za kritičku analizu odnosa moći, eksploatacije i okolišne pravde.

Zaključak nudi sintezu istraživanja i usmjerava pozornost na buduće pravce proučavanja. Važno je pri tome naglasiti kako ovo posljednje poglavlje ne samo da sintetizira ključne nalaze istraživanja, već ih i kritički kontekstualizira unutar šireg socioekološkog i povijesnog okvira, pritom otvarajući prostor za reinterpretaciju narativa o okolišnoj degradaciji i poboljšanju te jasno definirajući istraživačke izazove i pravce za buduće studije. U svakoj cjelini jasno je izražen interdisciplinarni pristup – kroz spoj povijesti, arheologije i prirodoslovnih disciplina poput geografije, ekologije i šumarstva.

Valja se na kraju osvrnuti i na samu važnost ovoga djela koje otvara teme koje su u hrvatskoj i postjugoslavenskoj historiografiji dosad bile zanemarene, ali se ono ističe i metodološkom inovativnošću, zbog čega se uz lagani odmak od tradicionalnih arhivskih i kartografskih analiza, puno pažnje posvećuje i suvremenim metodama poput GIS-a i arheobotanike, a posebna vrijednost knjige leži u povezivanju društveno-političkih konteksta s okolišnim promjenama te u uočavanju nužnosti paralelnog proučavanja društva i okoliša. Na kraju, vrijedi istaknuti i visokokvalitetan urednički rad, koji je doprinio stvaranju koherentne cjeline i osigurao ravnotežu među tematski raznolikim poglavljima, a što se posebno vidi u ranije spomenutom zaključnom poglavlju gdje se upravo zahvaljujući promišljenom i integrativnom pristupu, uspijeva nadići uobičajeni zbir tekstova te se knjiga oblikuje kao cjelovita, konceptualno zaokružena studija Dinarskog krša.

Konačno, ovo je djelo važan iskorak u regionalizaciji okolišne povijesti i integraciji prirodnih, društvenih i humanističkih znanosti. Otvara prostor za daljnja istraživanja i povezivanje lokalnih narativa s globalnim ekohistorijskim trendovima, pa bi bilo vrijedno vidjeti nastavke ove serije – primjerice o ekohistoriji Alpa ili drugih europskih makroregija. Zbog svega navedenog, knjigu preporučujem povjesničarima, geografima, ekolozima, kao i svima zainteresiranima za prostor u kojem žive i žele ga bolje razumjeti.

Bruno Raguž

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI
57
Broj 1

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

FF press

ZAGREB 2025.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 57, broj 1

Izdavač / Publisher
Zavod za hrvatsku povijest
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest
FF press

Za izdavača / For Publisher
Domagoj Tončinić

Glavni urednik / Editor-in-Chief
Filip Šimetin Šegvić

Izvršni urednik / Managing editor
Zvjezdana Sikirić Assouline

Zamjenik glavnog urednika / Assistant Editor-in-Chief
Luka Špoljarić

Uredništvo / Editorial Board
Inga Vilogorac Brčić (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Martin Previšić (suvremena povijest/contemporary history), Tvrtko Jakovina (globalna povijest/global history), Silvija Pisk (zavičajna povijest/local history), Tomislav Galović (pomoćne povijesne znanosti/auxiliary sciences of history)

Izvršni urednik za međunarodnu komunikaciju / Executive editor for international communication
Nada Zečević

Urednik recenzija / Review Editor
Kornelija Jurin Starčević

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council
Denis Jevgenjevič Alimov (Sankt Peterburg), Csaba Békés (Budapest), Jakub Beneš (London), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Hannes Grandits (Berlin), Kateřina Horníčková (České Budějovice / Olomouc), Catherine Horel (Pariz), Angela Ilić (München), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Irina Lyubomirova Ognyanova-Krivoshieva (Sofija), Axel E. W. Müller (Leeds), Beata Możejko (Gdanjsk), Géza Pálffy (Budapest), Zlatko Pleše (Chapel Hill), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Alexios G. C. Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Zrinka Stahuljak (Los Angeles), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana), Andrea Vanina Neyra (Buenos Aires), Radina Vučetić (Beograd), Christina Lutter (Beč) i Andrej Hozjan (Maribor)

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant
Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address
Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year
Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at: Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Financijska potpora za tisak časopisa / The journal is published with the financial support by:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by
Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout
Marko Maraković

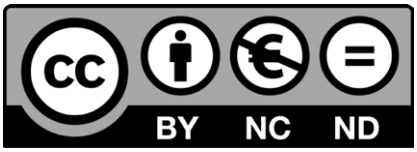
Lektura / Language editors
Katarina Starčević (hrvatski / Croatian)
Tomislav Brandolica (engleski / English)

Korektura / Copy editing
Marta Janković

Ilustracija na naslovnici
Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“ http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific journals of Croatia http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp

Djelo je objavljeno pod uvjetima Creative Commons Autorstvo-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 Međunarodne javne licence (CC-BY-NC-ND) koja dopušta korištenje, dijeljenje i umnažanje djela, ali samo u nekomercijalne svrhe i uz uvjet da se ispravno citira djelo i autora, te uputi na izvor. Dijeljenje djela u prerađenom ili izmijenjenom obliku nije dopušteno.